

UTOPI - EN ANALYSEAFLØSNINGSOPGAVE I RELIGION OG TANKESYSTEMER

1974, MARTS.

Målsætning: Vi vil ved anvendelse af et empirisk materiale søge at påvise

- a) at forholdet ideologi ("model")/realitet i et utopisk samfund er en envejsrelation.
- b) At dette forhold har en afgørende betydning for utopiske samfunds rings overlevelsessevne.

En kort kommentar.

Det følgende : Utopi - en analyse, er en afløsningsopgave i aspektet Religion og Tankesystemer skrevet i 3. semester i 1974. Det er altså ikke en professionel videnskabelig afhandling, men blot et essay skrevet af to studenter efter 1½ år på instituttet.

Det er medtaget dels som et kuriosum - allerede i 1974 beskæftigede vi os med utopier på IE&A... - og dels som en oversigt over realiserede utopier i Amerika, der kan være en nyttig introduktion til de tre næste artikler af hhv. Ib Michael, Lisbeth Overgaard og Hanne Veber.

Til de studerende der ikke er bekendte med den gamle studieordning fra 1968, skal det oplyses at 1. delen bestod af 6 hovedaspekter (økologi, økonomi, politik, social organisation, religion og tankesystemer, og ændringsproblematik), og at den skriftlige examen (2x5t) kunne afløses helt med 4 afløsningsopgaver inden for 4 forskellige aspekter. Utopi - en analyse er altså en af disse og blev godkendt med karakteren 8 af Susan Whyte der var bedømmer.

Jan Kofod Larsen er i øjeblikket medicinstuderende på 2.-delen dér, men har på et senere tidspunkt tænkt sig at vende tilbage til IE&A.

Søren Hvalkof, november 1980.

Om utopier:

"Vi kan overlade til litterære pedanter at foretage en højtidelig granskning af disse i vore dage morsomme fantasterier og at gøre deres egne nøgterne tænknings overlegenhed guldende overfor sådanne "afsindigheder". Vi glæder os hellere over de geniale tankekim og tanker, som overalt bryder frem under den fantastiske overflade, og som den slags filistre er blinde for"

Friedrich Engels, 1848

Indledning.

Som antropologistuderende må man mere og mere erkende, at problemerne i den tredje verden kun er en projektion af nogle samfundsstrukturens effekt på det sociale område, af samfundsstrukturernes i den kapitalistiske verden.

Vi skal altså ikke lede efter årsagerne til forskellige etniske gruppers opløsning, eller tendenser til opløsning (identitetsopløsning, ideologisk-, social- og kulturel degeneration)"på stedet", men snarere fokusere på vort eget samfundssystem som værende den egentlige årsag.

Opløsnings-
tendenser

Samf.systemets
effekter.

Samfunds-kritik

Det er dog ikke kun i periferien af systemet, at man konstateret strukturernes negative effekter på menneskelige forhold, det mærkes i allerhøjeste grad også i "kernen", i de økonomisk og industrielt højtudviklede lande.

Dette har naturligvis medført en stigende kritik af samfundssystemet (økonomisk, politisk og ideologisk), som blandt andet har manifesteret sig i en stigende interesse for at skabe sig nogle andre normer/ideologier som udgangspunkt for formeringen af et "nyt menneskeligt samfund" med social lighed.

Alternative
ideer

Tanken om at skabe et alternativ til det bestående ~~system~~ samfund som resultat af en opposition til dette har imidlertid eksisteret (formuleret) lige siden Platon.

Mange har søgt at realisere disse tanker, lige fra Oldkirkens kommunistiske samfund og op til de idag så aktuelle storfamilie- og kollektivbevægelser.

Vi vil prøve at finde de grundlæggende årsager til at mange af disse idéer ikke lod sig realisere, gennem en analyse af et konkret eksempel, hvilket må være af principiel vigtighed i studier af samfund.

Teoretisk udgangspunkt.

Vi har taget vores udgangspunkt i et begreb, Geertz opererer med i sin artikel "Religion as a cultural system" ¹⁾, nemlig "model".

"model"

Craik siger om "models" "...that they are sets of symbols whose relations to one another 'model' relations among entities, processes or what-have-you in physical, organic, social, or psychological systems by 'paralleling', 'imitating', or 'simulating them.' ²⁾

"of" & "for"

Geertz har Ifølge "model" to aspekter, "model af", (fig. 1) f. eks. en buste, og "model for" (fig. 2), f. eks. generne i et levende væsen. ³⁾

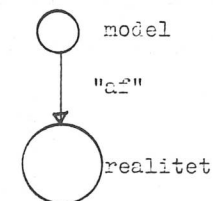

fig 1

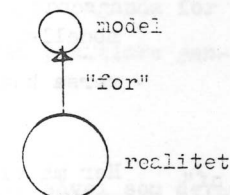

fig 2

Funktionerne "for" og "af" skal ses i forhold til den (de) ting, de står i forbindelse med. Tager man for eksempel et hus, er tegnin-

1) A.S.A. monografi nr. 3

2) The Nature of explanation

3) s. 8

gerne til huset " model for ", mens et fotografi af huset, filter en " model af " - uagtet tegningerne måtte være inspireret af andre huse, og således selv en " model af ", og fotografiet kan inspirere en anden arkitekt, og således være " model for ". Det er således vigtigt at gøre sig den sammenhæng klar, hvori begreberne optræder.

envejs/tovejs- Vi vil nu i forlængelse af " model for "/" model relation del af " begrebet indføre begreberne envejsrelation og tovejsrelation. Som det fremgår er det første enten " model af " eller " model for ", mens der i tovejsrelationen er en dialektik mellem model og realitet, således at modellen ændrer sig efter realiteten og vice versa kontinuerligt.

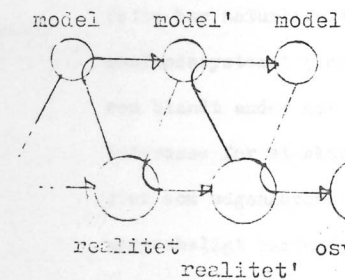
"model af" Her må vi påpege, at ved envejsrelationen "model af " er det særlig vigtigt at anskue tingene i deres rette sammenhæng. Man kunne f. eks. tænke sig, at i eksemplet med fotografiet ville realiteten ændre sig, mens fotografiet naturligvis stadig ville være det samme, og funktionen " af " således ville være et falsk udsagn.

I denne opgave har " model af "-begrebet dog kun praktisk betydning i forbindelse med tovejsrelationen, hvorfor det ikke bliver nødvendigt at tage særlige forholdsregler for dette tilfælde (se ved gennemgangen af tovejsrelation).

Muligheden for en sådan analytisk fejltagejse er ikke tilstede ved anvendelse af " model for "-begrebet, ifølge dets natur (Modellen sidder i sit elfenbenstårn, og funktionen " for " vil derfor altid være gældende.)

Tovejsrelation Tovejsrelationen udmærker sig ved sin dynamiske natur, ved den vekselvirkning, der til stadighed sker mellem model og realitet, og som medfører ændring, tilpasning og udvikling.

Dialektisk system

Grafisk set kan et dialektisk system vises som p. fig. 3. Man ser at tovejsrelationen består af skiftevis osv. "model af " og " model for " relationer, modificeret således, at hver funktion passerer

fig 3

igennem den foregående model/realitet, og ændrer denne.

Denne proces er stadig fremadskridende, idet ændringen både er afhængig af den "kasse", hvor funktionen (pilen) starter, den " kasse ", som funktionen passerer, samt funktionen selv, som indeholder (symboliserer) det i det dialektiske princip iboende modsætningsforhold.

Opgavens formål

De her indførte begreber vil vi benytte på utopiske samfund, og søge at vise

a) at forholdet ideologi (" model ")/ realitet i et utopisk samfund er en envejsrelation (" model for ").

b) at netop dette forhold er afgørende for disse samfunds ringe overlevelsessevne.

Dette vil blive søgt vist ved anvendelse af empirisk materiale fra et specifikt utopisk samfund, nemlig Owenitterne, da netop denne bevægelse er særlig grundigt beskrevet.

Definitioner på utopi.

Vi vil i dette afsnit først behandle utopibegrebet fra to sider, nemlig Marx/Engels og Karl Mannheim's opfattelser, og på denne baggrund fremkomme med vores egen definition.

Marx/Engels

Marx/Engels opfattelse af utopi fremgår bl. a. af følgende citater: 1)

" De (utopisterne) må erstatte den sociale virkelighed med deres egen virksomhed som opfindere, de må erstatte de historiske betingelser for befrielsen med de fantastiske, de må erstatte proletarietets gradvise organisation som klasse med en specielt udpenset organisation af samfundet. Den kommende verdenshistorie opløser sig for dem i propaganda for disse samfundsplaner og i deres praktiske gennemførelse." Og:

" Klassekampens uudviklede form såvel som deres egne kår medførte imidlertid, at de tror, at de er højst hævet over al klassemodsatning. De vil forbedre kårerne for alle samfundets medlemmer, også de bedst stillede. De appellerer derfor stadig til hele samfundet uden forskel,

1) Det kommunistiske Manifest, s. 47-48.

ja fortrinsvis til den herskende klasse. Man behøver jo blot at forstå deres system for at anerkende, at det er den bedst mulige plan til det bedst mulige samfund. De afviser derfor enhver politisk, særlig enhver revolutionær aktion. De vil nå deres mål ad fredelig vej, og forsøge at bane vejen for det nye sociale evangelium ved små eksperimenter, der naturligvis mislykkes, ved eksemplets magt".

Mannheim

Karl Mannheim's syn på begrebet kommer til udtryk i hans bog "Ideologi and Utopia ".1) Han siger : " A state of mind is utopian, when it is incongruous with the state of reality within which it occurs." 2)

Man afgrænser dog begrebet nærmere, idet han ikke mener det er analytisk acceptabelt at enhver tankegang, som på en eller anden måde beskæftiger sig med et objekt, som ikke eksisterer i den aktuelle situation, er utopisk.

Han mener, at kun de tankegange/ideologier, der afviger fra realiteten er utopiske, som afføder en handlemåde, som tilstræber helt eller del-

1) London 1966

2) Ideologi and Utopia, s. 175.

vis at nedlægge eller tilintetgøre den på det givne tidspunkt herskende orden. Dette kan ske uden hensyntagen til den historiske realitet.

Alle socialistiske systemer
ske systemer
utopiske? Mannheim anser alle socialistiske systemer for at være utopiske, for så vidt som de får deres idealer, ikke fra virkelighedens verden, men fra fantasiens verden, og de bruger disse idealer "... to inspire collective activity which aims to change....reality to conform with their goals. " 1)

For Marx og Engels var utopien et tanke-spind, ganske vist udsprunget af en utilfredshed med, og et ønske om at ændre det bestående samfund. Men hvor Mannheim mener at enhver tankekonstruktion hvis mål er at ændre det bestående samfund, er utopi, altså også den revolutionære socialisme, marxismen, mener Marx/Engels at utopiens kendetegn er at den ikke tager højde for den historiske udvikling, den er udsprunget af, i sine ideer om det kommende samfund, og dermed heller ikke tager højde for samfun-

1) Encyclopaedia of the Social Sciences, XV, 201.

dets kommende historie, altså udviklingen.

Marx/Engels har ganske vist også en ide om hvordan det ideelle samfund skulle blive, nemlig det kommunistiske, men kun som en historisk betinget nødvendighed efter et dialektisk princip. De har aldrig beskrevet den endelige udformning, eller påstået at udviklingen stoppede.

Vi mener, at Mannheims definition er utilstrækkelig, i og med den netop ikke tager højde for de grundlæggende forskelle, der kan være i forholdet mellem en tankekonstruktion (der som objekt har samfundets forandring), og virkeligheden - netop de grundlæggende forskelle, som vi har anskueliggjort i det teoretiske afsnit om forholdet mellem model og realitet.

Vores definition på utopi - Vi vil nu gerne definere utopi som værende en tankekonstruktion, der i reglen består af en meget detaljeret beskrivelse af, hvorledes det ideelle samfund burde se ud. Meget ofte er det sådan, at utopisterne uden videre går ud fra, at også menneskene i det utopiske samfund er ideelle (egoisme, kriminalitet, psykiske afvigere m.m. eksisterer således ikke.)

På en måde er utopien dog forbundet med det bestående samfund, idet det på mange måder er dets modsætning, og netop derfor ligner de forskellige tiders utopier hinanden, da de er opståede i samfund, der trods ydre forskelle ligner hinanden meget.

En utopi beskriver ikke, hvorledes det bestående samfund ændres til et utopisk, de dannes netop ved at et antal individer tager beslutning om at danne / flytte ind i et utopisk samfund. De danner derved en enklave i det bestående samfund, der forbliver, som det er. Forskellen på et utopisk samfund og et revolutionært socialistisk samfund er, at utopisterne først har et billede eller en model af samfundet som de derefter forsøger på at virkeliggøre.

Herudover mener vi, at netop den forømtalte onvejsrelation er en meget vigtig egenskab ved utopibegrebet, hvilket vi vil søge at eftervise i det efterfølgende.

Realiserede UtopierRealiserede
utopier

Realiserede utopier kendes ~~hendes~~ først og fremmest fra U.S.A., hvor den gennem tiden har eksisteret små 200 utopiske samfund. De havde deres blomstringsperiode i nybyggertiden, i perioden 1680 - 1890, med højdepunkt o. 1850, hvor bevægelsen omfattede over 100.000 medlemmer. Netop i denne periode var mulighederne, bl. a. for at erhverve jord, meget store i U.S.A., og mange emigrerede fra Europa for at få mulighed for at virkeliggøre deres ideer. De fleste af samfundene hvilede på enkeltpersoners tanker, og den drivende kraft var normalt en stærk (kristen) religiøsitet, især de succesrige samfund (Kanter ¹⁹⁶² #) regner et samfund for "succesrigt" når det har bestået i 25 år (den sociologiske definition på en generation)). Kun få af de utopiske samfund nåede så høj en alder, Kanter regner med 9.

Shakerne

Shakerne er et af de ældste og samtidig et af de mest levedygtige samfund. Det blev oprettet af en Ann Lee fra Manchester (kaldet "mother Ann") i 1780, og harmer sig således den agtværdige alder af 200 år. Nu er der dog kun et lille samfund tilbage beboet af nogle gamle kvinder. Da bevægelsen stod på sit højdepunkt bestod den af 18 samfund med tilsammen over 5000 medlemmer.

Shakerteologien Shakerteologien er enestående, Gud anses for bi-seksuel, alt i naturen indeholder både det feminine og det maskuline element (yin & yang?). Kristi ånd var først legemliggjort i Jesu skikkelse som mand, og derefter i Ann Lee's skikkelse som kvinde. Megen inspiration kom fra Pinsebevægelsen, hvis tre hovedprincipper: fælles ejendom, cølibat og ikke-vold shakerne tog til sig, og hævdede at føre ud i praksis.

Rappisterne

En anden repræsentant for de religiøst baserede utopiske samfund er Rappisterne, der opstod ved en sammensmeltning af flere små, religiøse grupper fra Tyskland, hovedsagelig bestående af bønder og håndværkere, som under ledelse af George Rapp udvandrede til U.S.A. i 1804 p.gr. af religiøs forfølgelse i hjemlandet. Deres første koloni kaldtes Harmony Society, og havde ca. 750 indbyggere. De ledte et roligt og harmonisk liv, hvor alle deltog i det manuelle arbejde, og de var berømte for deres vin og whiskeyproduktion. I 1807 indførte de cølibat, men familiemne opløstes ikke af den grund, og der blev heller ikke ført kontrol med cølibatet. De var i det hele taget meget udogmatiske.

I 1814 købte kommunen ny jord, idet der var opstået visse landbrugsmæssige problemer, bl. a. med hensyn til vandforsyningen, og i 1815 var hele kolonien flyttet til det nye "Harmony" i Indiana, der hurtigt blev handelscentrum i området.

I 1825 flyttede kolonien for tredje og sidste gang, på grund af sygdom (malaria) og nabostridigheder, til "Economy" ved Pittsburg, og det gamle Harmony blev solgt til Owen. Samfundet havde nu sin mest blomstrende periode indtil en begyndende opløsning i 1832, forårsaget af et "opportunistisk" medlem.

Opløsning

Kolonien opløstes endeligt i 1903, da tilgangen af medlemmer svigtede.

Af de tre, som Marx og Engels i "Det kommunistiske manifest" betegner som "utopiske socialister" blev Saint-Simon og Fourier født i Frankrig, og Owen i England, midt i det 18. århundrede, før både den amerikanske og den franske revolution.

St. Simon

St. Simon, der var greve, kæmpede i den amerikanske frihedskrig. Han mente, at industrialiseringen var til menneskehedens bedste, og udkastede en ny religion, hvori kirkens magt efterhånden ville blive overført til videnskabsmændene, og det gamle feudale og militære system skulle erstattes af en ny industriel orden, ledet af industrifyrster. Grundtanken i religionen skulle være "Elsk din næste", og principperne fra den franske revolution om "lige muligheder, og afskaffelse af privilegier" skulle holdes i hævd. I det prekære spørgsmål om

ejendomsretten var han noget vag, først hans efterfølgere besluttede at "...alle arbejdsredskaber, alt land og al kapital....skal forenes i eet socialt fond....og enhver skal have beskæftigelse i overensstemmelse med hans kapacitet, og udkomme i overensstemmelse med hans arbejde." Allerede efter et par år efter grevens død kom ~~deres eksperiment~~ kom hans tilhængere i vanskeligheder af den type som gentager sig selv gennem hele de utopiske samfunds historie: Deres eksperimenter (bl. a. med hensyn til kvindens frigørelse, som fik dem til at forsøge en art "fri kærlighed") bragte dem i så kraftig miskredit i det omkringliggende samfund, at deres "kirke" blev forbudt ved lov.

Fourier

En anden, ikke-kristen bevægelse byggede på Charles Fouriers tanker. Der blev gjort flere forsøg på at efterprøve hans ideer både i Frankrig og i U.S.A., dog først efter hans død.

Fourier var en højst besynderlig mand. Han stammede fra en velhavende købmandsfamilie, og katalysatoren til hans forfatterskab var familiefirmaets krak i 1799, der efterlod ham så godt som uden midler.

Fouriersmen er et komplet verdensbillede, byggende på den grundtanke, at alt i universet er (eller skal være) i harmoni. Ethvert nok så beskidt arbejde har altid en tiltrækning på en eller anden på et eller andet tidspunkt, og derfor vil der, ved passende organisering af arbejdet, kun findes behagelige job. Fouriers

Phalanxer
teori

kommuneenheder - kaldet phalanxer - bestod af 1620 til 1800 medlemmer, delt op i serier på mindst 35 personer, som igen var delt op i grupper på syv. Der skulle være fuldstændig mobilitet mellem de forskellige grupper, og arbejdet skulle aflønnes efter nytte, således at det kedeligste arbejde aflønnedes højest. Børn, der jo elsker at lege med skarn og affald, skulle tage sig af dette. Alle phalanxens beboere skulle bo i phalansteriet, en stor, treetages bygning, belig-

gende mellem store frugthaver, marker og haver.

Profetier

Derudover indeholdt hans teori profetier om verdens fremtidige udseende, om ca. 1000 år vil jorden komme ind i en fase med fuldendt harmoni, alle skadelige og ubehagelige dyr vil blive erstattet med deres modsætning (antiløver, antihajer, antilus etc.). Mennesket vil få en hale med et øje på, og verdenshavene vil blive forvandlet til limonade, og vor nuværende dårlige undskyldning for en måne (der blev smittet med svindsot kort før syndfloden) vil blive erstattet med seks nye og skinnende.

Til den tid vil hele jorden være dækket af phalanxer, nøjagtig 2.985.984, og verden vil blive regeret af en verdenshersker i Konstantinopel, assisteret af 3 Auguster, 12 Cæsarer, 48 kejserinder, 144 kaliffer og 576 sultaner.

Phalanxer-
praksis

Et er teori, noget andet praksis, og de forskellige forsøg, der blev gjort på at virkeliggøre Fouriersmen endte alle i løbet af kort tid, The North American Phalanx holdt længst ud, 12 år, og beboerne opgav den i 1854 efter en stor ildebrand. Et andet forsøg, The Wisconsin Phalanx, varede i seks år, før medlemmerne solgte, "for love of money".

Fouriersmens tilhængere i Amerika, kaldet associationisterne, forsvarede længe det standpunkt, at hans ideer aldrig virkelig var blevet efterprøvet i fuld målestok, og forsøgene, mere end 40 i tal, fortsatte op i 1860'erne.

Af andre, vellykkede utopiske samfund kan nævnes de engelske kolonister på Tristan da Cunha, de overlevende fra mytteriet på Bounty, landbrugskollektiver i USSR og kibbutzer. Endvidere må Kina ikke glemmes, ej heller kollektivbevægelsen i Danmark.

Baggrund og ideologi.

O opvækst

Robert Owen blev født i Wales i 1771, og stak i en alder af 10 år hjemmefra for at søge sin lykke i London. Herfra tog han til Manchester hvor der var hårdt brug for folk med gode ideer, hvilket Owen havde til overflod, og før han var 20, var han bestyrer af et af de største bomulsspinderier.

New Lanark

I det følgende tiår skabte han grundlaget for sin formue indtil han endelig i år 1800 blev direktør for New Lanark spinderierne i Skotland. Det var her han fik inspirationen til sine revolutionerende ideer.

Tanker

Han så klart, at indbyggerne i den lille by var fanget af omstændigheder, som lå uden for deres kontrol, og han kom efterhånden til den overbevisning at " character is universally formed for and not by the individual " ¹⁾

Helt fra starten analyserede Owen byens problemer i kollektive, sociale termer, ikke i

1) Owen: New Lanark adress, 1816/ Bestor s. 63

individuelle, han forkastede ideen om individuelt ansvar, og så følgelig den florerende drukkenskab og prostitution, tyverierne og falskspilleriet i byen, som resultatet af social mistilpasning, og ikke personlig for-dærvethed, og han gjordemmet for at fore-bygge forbrydelserne, snarere end at straffe misdæderne.

Økonomisk ulighed

Også den økonomiske ulighed, indså han:
"...og dog producerede den arbejdende del af disse 2500 mennesker (nemlig i New Lanark) ligeså megen virkelig rigdom for samfundet, som en befolkning på 600.000 kunne frembringe næppe et halvt århundrede tidligere. Jeg spurgte mig selv: hvad bliver der af forskellen mellem den af 2500 fortærede rigdom og den, som de 600.000 måtte have fortæret ? " 1).
Hvor forskellen blev af er selvfølgelig indlysende.

Forslag til parlamentet

Omkring 1812 begyndte han at arbejde på samfundsplan med de ting, som han havde beskæftiget sig med i New Lanark, og i 1815 fremsatte

1) Owen - citeret fra Engels : Socialismens udvikling fra utopi til videnskab- Engels har ingen noter.

et, efter datidens forhold drastisk forslag til parlamentet, hvorefter man blandt andet skulle forbyde arbejde i fabrikkerne for børn under ti år, og sikre alle beskæftigede børn mindst 4 års skolegang. Som man vil vide gik forslaget ikke igennem på dette tidspunkt, men først i 1833 med "the Factory Act".

Propaganda

I 1817, efter endnu en skuffelse af samme slags, gik Owen til pressen, og brugte i løbet af et halvt år 4000 £ på at propagandere for sine ideer, hvilket lønnede sig godt, da han i løbet af denne periode skabte sig et nationalt ry.

Praksis

I New Lanark havde han gennemført nogle af sine ideer, sørgede for at den opvoksende generation blev opdraget omhyggeligt, indførte hørnehaver (som her optræder for første gang) skoler, nedsatte arbejdstiden til 10½ time, hvor hans konkurrenter krævede 13-14 timers arbejdsdag, og under en 4 måneder lang bomuldskrise, ved napoleonskrigenes slutning, udbetalte han de leddiggående arbejdere fuld løn. Samtidig lykkedes det ham at få foretaget til at fordoble sin værdi, og blive ved med at give et

stort udbytte til ejerne.¹⁾

Endelig plan I 1817 modnedes hans overvejelser omkring en plan til en omfattende social reform, og han stod som eksponent for et endeligt, kommunistisk ²⁾ program til reorganisation af samfundet.

Økonomi De fleste af Owens planer på områderne økonomi, og ejendomsforhold gennemgik kraftige fluktuationer i tiden løb, så for at begrænse os vil vi søge at fremdrage det stade, hvorpå hans ideer stod umiddelbart før kolonien "New Harmony" blev sat igang den 1. maj 1825.

Et godt eksempel på en programerklæring er, iflg. Bestor ³⁾ en artikel fra New York American:

Program "The means to be employed are, that certain communities should be assembled in any given district - each community living in common, though with separate and private dwellings for

1) Engels s. 43

2) I mangel af bedre, bruger vi her "kommunistisk" i betydningen "samfund organiseret i kommune", og ikke i den marxistiske betydning.

3) s. 107

each family, and cultivating in common its allotted portions of earth, and prosecuting its own manufactures. These communities inhabit a large square of buildings, within which are the schools, refectories, dormitories, and other public rooms. A perfect equality reigns among all - the children above two years old, to be put under the government of rules, and to conform to the general scheme, so that education may not vary according to the inexperience or indulgence of parents. Mr. Owen has with him drawings and plans, carefully made, and exhibiting the most ingenious combinations of a square of 1000 feet, presenting therefore four faces outward of those dimensions, capable of accommodating a very large number of families, who might subsist in community at a very small proportion of the expense they now separately incur, and become better, as well as more comfortable by the change."

Han havde nøje planlagt, hvorledes disse ideelle omgivelser skulle udformes: et kæmpemæssigt, treetages hus, som omsluttede en gård, 1000 fod på den længste led, alle mulige fællesfaciliteter, såsom skoler, laboratorier, vaskerier, køkkener o.s.v. skulle huses i

stueetagen, første og anden sal skulle indeholde beboelse for gifte par, og tredje sal beboedes af ugifte og børn over to år. Hver lejlighed havde naturligvis alle bekvemmeligheder, gas og rindende vand, samt en pragtfuld udsigt over en flod. 1)

Kommunestørrelse Endvidere mente han ikke, at man kunne basere et sundt samfund på store byer, ej heller på for små enheder. De nødvendige reformer måtte bedst kunne gennemføres i en population på mellem 500 og 1500 personer. Disse tal varierede lidt i tidens løb, men lå altid på det niveau, og det er interessant at bemærke, at man idag i U.S.A. bruger 2500 personer for at afgøre om det drejer sig om et land- eller et bysamfund, altså at Owen holdt på at en harmonisk livsførelse kun lod sig praktisere på landet (Bestor s. 74).

Om industri På den anden side mente han ikke, at man skulle standse den industrielle udvikling, tværtimod skulle man drive den så langt som muligt, idet han var sikker på, at under hans system ville " every improvement in mechanism would

1) Holloway s. 105

be rendered subservient to and in aid of human labour " 1).

Økonomi

De økonomiske detaljer i hans planer var ikke gennemarbejdede i nær det samme omfang som de øvrige aspekter. Hans hovedformål var sociale, uddannelses- og holdningsmæssige ændringer. Den økonomiske organisation var kun en underordnet del af den mekanisme i " the new moral world " 2) , og han følte sig aldrig forpligtet til at udforme de sekundære detaljer.

Owen selv om hans system

Owens optimisme med hensyn til hans endemål, nemlig samfundets endelige omformning kommer til udtryk i følgende udsagn: " I am come to this country to introduce an entire new system of society; to change it from an ignorant, selfish system to enlightened, social system which shall gradually unite all interests into one and remove all causes for contest between individuals." 3) Og han profeterede at: " Community

1)Owen: Report on the poor / Bestor s. 75

2)Bestor s. 70

3)Hra Owen-tale 1825, Holloway s. 104

life would spread from community to community from state to state, from continent to continent, finally overshadowing the whole earth, shedding light, fragrance and abundance, intelligence and happiness upon the sons of man." 1)

Manglende realitetssans Da tiden endelig kom for realiseringen af hans planer virkede han mærkværdig uforberedt, man har ikke på noget tidspunkt indtrykket af, at han kom ud over teorien. Gennem hele New Harmonys korte liv nåede han aldrig frem til, hvor detaljeret en planlægning, der egentlig krævedes for at komme fra teori til praksis.

Han havde talt så længe om sine planer, at han var blevet mere og mere blind for at denne i realiteten kun var en skitse.

1) Holloway s. 105

Realisering og opløsning.

Køb af New Har-Owen var kommet til Amerika midt i 1824 for mony at forhandle om køb af Rappisternes gamle koloni " Harmonie ", der lå ved Wabash river i Indiana, og havde fremkaldt stor interesse i de store byer i øststaterne for sine planer, og havde bl. a. i Repræsentanternes Hus på Capitol, hvor den nyindsatte præsident John Adams var mellem tilhørerne.

Efter adskillige måneders forhandlinger overtog han lige efter nytår 1825 " Harmonie ", som omdøbtes til New Harmony. I april udarbejdede han konstitutionen for "The Preliminary Society " som var den første konstitution for kolonien. Til trods for, at det var hastværksarbejde fra Owens side, var dette dokument klarede formuleret end noget han tidligere havde skrevet om sine intentioner med kolonien.

Denne konstitution indledtes med følgende ord: (at kolonien var) " instituted to promote the happiness of the World " 1), hvilket han mente kunne gennemføres i kolonien på tre (3) år (!) For selvfølgelig kunne man ikke forvente, at folk, der var opvokset i et irrationelt sam-

1) Holloway s. 106 (Owen)

fundssystem straks kunne tilpasses et rationelt.

Konstitutionen gav visse retningslinier for hvorledes goderne skulle distribueres, idet han så dog nedsættede til at indrømme en vis grad af pekuniær ulighed,

Forslaget om " The Preliminary Society " var faktisk det eneste fornuftige forslag, Owen indtil dette tidspunkt var kommet med. Imidlertid udnyttede han langt fra denne chance for at drage sine erfaringer, thi kort efter forlod han New Harmony igen i syv måneder, og overlod ledelsen til sin søn William Owen, ligesom i perioden januar - april 1826. Han efterlod ingen instruktioner af nogen art, hvilket førte til megen forvirring og usikkerhed, og bl. a. medførte, at markerne ikke blev tilsået ("its founders furrowed their brows rather than their fields" 1)), med undtagelse af nogle få acres, der blev tilsået med vinterbyg til afbrygning.

1) Bestor s. 164

Rekruttering Rekrutteringen blev, på trods af William Owens advarsler, foretaget fuldstændig kritikløst, idet han inviterede " de flittige og velvillige fra alle lande " 1) til at komme - og det gjorde de, med det resultat, at i løbet af de syv uger, Owen tilbragte i New Harmony i april - juni 1825, nåede indbyggerantallet op 800 - 900. Da man ikke selektivt havde udvalgt folk, der kunne passe det materiel, blandt andet til bomuldsforarbejdning, som Rappisterne havde efterladt, lå produktiviteten i det hele taget langt under det forventelige, således var iflg. " The New Harmony Gazette " i oktober 1825 kun 137 registrerede som værende i arbejde. 2) . Da hver voksen fik en kredit på 80 \$ / år var underskuddet alene det første år på over 30.000 \$, som gik af Owens lomme.

Boatload of knowledge Han kom først tilbage til New Harmony den 12. januar 1826, og medbragte sin berømte " Boatload of knowledge ", der hovedsagelig bestod af videnskabelige notabiliteter fra Philadelphia. Denne kom dog først til New Harmony en måned senere, eftersom båden frøs inde på floden.

1) Holloway s. 106 (owen)

2) Bestor s. 163

Community of equality Han kom tilbage med en fast beslutning om at indføre næste fase, nemlig "The community of Equality" straks, hvilket skete den 25 januar 1826 ved afstemning. Denne var om muligt endnu vagere i sin formulering end "The Preliminary society".

I en måned diskuterede man forgæves de nøjere detaljer, indtil man i februar 1826 måtte lade Mr. Owen overtage enestyrelsen, foreløbig for et år.

Unighed På dette tidspunkt begyndte også den tilsyneladende enighed, der havde hersket i ti måneder at revne, og i februar og marts brød to Commune II&III grupper ud og dannede henholdsvis Commune no. II der omfattede tidligere amerikanske farmere, og commune no. III, der hovedsagelig bestod af englændere "skilled workers, but strong drinkers" 1). De fik af Owen tildelt nogle relativt små stykker jord i udkanten af kolonien.

Stabilisering? Owen ånsede disse delinger for en heldig ting, der ville stabilisere den tilbageværende del, der trods de skiftende konstitutioner lige til enden blev kaldt "New Harmony Community no. I".

1) Holloway, s. 109

Kolonisterne
skl overtage
New Harmony

Allerede efter en måneds forløb truedes den reorganisation, som Owen arbejdede på med to-talt sammenbrud. Det havde aldrig været hans mening at give ejendommen til kolonisterne (til mange af disses forbavselse), og i marts 1826 udarbejdede han endelig en plan efter hvilken New Harmony skulle overtages af medlemmerne.

"kernen"

Overtagelsessummens størrelse vakte bestyrtelse, særlig blandt ekstreme kommunister, der var mod enhver form for betaling overhovedet. Owen udvalgte da hurtigt et råd, kaldet "kernen", på 24 personer, der var villige til at fortsætte med hans planer, og dermed var den anden reorganisation inden for to måneder afsluttet.

Maclure

Denne kerne "regerede" til maj 1826, hvor man på initiativ af Maclure, der var en af de mest fremtrædende medlemmer af "The boatload of knowledge", og som stod for undervisningen, foreslog en opdeling i autonome samfund, der hver skulle bestå af folk som havde nogenlunde samme beskæftigelse. Man enedes om tre, nemlig undervisningssektoren, landbrugssektoren samt håndværkssektoren. Denne opdeling foreslog Maclure, da der havde været problemer med at få anerkendt årsarbejde på lige fod med manuelt arbejde - og således kom den tredje reorgani-

Tredeling af
commune no. I

sation i løbet af fire måneder.

Owen var imidlertid optimistisk på trods af at han på dette tidspunkt havde sat mere end 4/5 af sin formue til på eksperimentet.¹⁾ Den 4 juli 1826 fremlagde han det, efter hans egen mening mest fremragende manifest siden den ame-

Declaration of mental inde-
pendence
rikanske uafhængighedserklæring, nemlig "Decla-
ration of mental independence", hvori han er-
klærede at "man up to this hour has been in

all parts of the earth a slave to a trinity
of the most monstrous evils, that could be com-
bined to inflict mental and physical, evil upon
the whole race. I refer to private or individu-
al property, absurd and irrational systems of
religion, and marriage founded upon individu-
al property, combined with some of these irra-
tional systems of religion." ²⁾ Denne erklæ-
ring var selvsagt ikke egnet til at forsonde de
religiøse og ikke-religiøse medlemmer.

1) Bestor s. 198.

2) Fra "Declaration of mental independence,"

Holloway s. 110.

"Social Edu-
cation"

Maclure contra
Owen

De tre delsamfund kunne ikke sammen, spe-
cielt havde opdelingen langt fra bidraget til
at hele kontroversen mellem undervisningssek-
toren og de to andre grupper, og i august for-
søgte Owen sig med et nyt forslag til "Social
Education". Dette forsøg, som kun varede i få
uger, bestod af fællesundervisning for voksne
og børn tre gange om ugen, under anvendelse
af enhver form for tekniske hjælpemidler, (
(glober, kort etc.), og slog fuldstændig grund-
laget væk under undervisningssektoren, hvilket
yderligere øddybede kløften mellem Owen og
Maclure. Disse begyndte nu at bekriige hinanden
økonomisk, hvilket bidrog kraftigt til de al-
mindelige opløsningstendenser, og senere be-
skyldte Owen Maclure for at bære ansvaret for,
at ~~flam~~ hans "Social Education" slog fejl.

Flere reorga-
nisationer,
New Harmonys
opløsning

Der ~~kom~~ endnu adskillige reorganisationer før
Owen endelig i februar forsøgte at dele New
Harmony op i ti selvstændige delkommuner, og
da dette ikke lykkedes, forlod han New Harmony
den 1. juni 1827, dog ingenlunde en nedbrudt
mand.

Hermed ophørte kolonien definitivt med ~~at~~ ek-
sistere som sådan, dog fortsatte nogle af de
oprettede institutioner længe efter, for eksem-
pel Maclure undervisningssystem.

Diskussion ide/praksis i New Harmony.

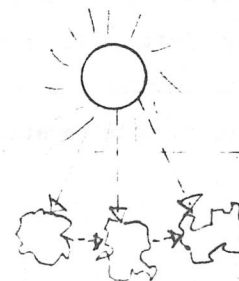
Vi vil i det følgende prøve at fremdrage de
væsentligste punkter i Owens ide, og se, hvor-
ledes disse var i overensstemmelse med New
Harmony.

Model for

Herunder vil vi vise, at forholdet mellem ideen
(modellen) og realiseringen (realitet) i høj
grad var kendetegnet ved at være en envejs-
relation (model for).

Envejsrelationen er her, at Owen i meget ringe
grad lod begivenhederne få indflydelse på sel-
ve sin grundide, på trods af den kolossale af-
stand, der var til realiteten gennem hele New
Harmonys historie. Han forsøgte sig nok med
forskellige modifikationer for at få det til
at fungere, men disse var alle i realisations-
planet, og ikke i modelplanet (fig 4.)

Miljø

Hvis vi nu først ser
på Owens ide om den fy-
siske udformning af
kolonien, og sammenlig-
ner disse med New Har-

mony's udseende er forskellene iøjnefaldende. Han havde oprindelig tænkt sig, at kolonien skulle startes i England, men en koloni her vil-
le være 8 gange så dyr som i Amerika ¹⁾, og oversteg langt de midler, som Owen kunne rejse.

Da Rappåsterne derfor henvendte sig i New Lanark med tilbud om at sælge Harmonie, slog han til.

Han overtog dermed en fuldt færdig koloni med huse, værksteder, frugthaver og agre, som dog havde ringe lighed med den vision han havde. Al-
~~terdresxssårxixhærxfraxstartxæxædxxxxxxx~~
lerde fra starten ser vi her en stor og sikkert betyngningsfuld forskel på modellen og realiteten. F, eks. bestod New Harmony af forskellige spredte bebyggelser, såsom blokhytter, murstenshuse etc. i modsætning til det store hus han havde tænkt sig, og som måske havdet kunnet modvirke en stor del af de klinedannelser, der plagede New Harmony mod slutningen. Endvidere havde det forhold, at kolonisterne her flyttede ind i en fuldt færdig bebyggelse, i modsætning til de fleste andre utopiske samfund, en direkte negativ virkning, da

1) Bestor s. 102

den pionerånd, og følelse af fællesskab, der normalt prægede sådanne samfund, totalt manglede her.

Karakteren af en "model for" relation kommer her frem ved at Owen, samtidig med at han flyttede ind i Rappisternes gamle ejendom, stadig drømte om sit store hus, hvor man kunne have tænkt sig, at man modificerede planen for at udnytte de ressourcer, han nu var kommet i besiddelse af.

lighed

Også lighedsprincippet i kolonien lå langt fra programerklæringen om lighed til alle.

I det Præliminære samfund var der temmelig store lønforskelle, og stadig, da han noget hastigt indførte "The community og Equality", var der blandt kolonisterne indbyrdes en stærk klassedeling: "Oh, if you could see some of the rough uncouth creatures here, I think you would find it rather hard to look upon them exactly in the light of brothers and sisters " ¹⁾

Her ser man tydeligt, at Owen ikke tog ved lære af de faktiske forhold, men stadig søgte at tilpasse realiteten efter modellen, især blev han

1) Bestor s. 175, i et brev fra en Mrs. Thomas Pears

ved med at operere ud fra sin tese om "that one only had to change the environment - and hey presto - man himself would change" ¹⁾, og han viste sig ude af stand til at applicere dette princip i en tidsmæssig og evolutionær sammenhæng, idet han som før nævnt opererede med 3 år før ideen var fuldt realiseret.

Opdragelse

Med hensyn til børneopdragelsen var New Harmony langt forud for sin tid. Alle børn (ca. 300) fik, i hvert tilfælde i den første tid, bedre undervisning end de fleste andre børn i Amerika. Senere, da samfundet gik skævt, søger Owen igen at lappe på realiteten, denne gang ved at underminere det eksisterende, nemlig ved indførelse af "Social education". Her negligerer han igen den faktiske situation, idet han ikke lader denne påvirke mulighederne for gennemførelse, men ud fra modellen får "en fiks ide" til at ændre realiteten, uden at tage højde for koloniens udviklingsstade.

Endnu et bevis på at han hellere søger at påvirke realiteten end at modificere modellen se efter den tredje reorganisation, hvor kommunerne II og III bryder ud, Dette er uheldigt for koloniens videre udvikling, da mange af de mest

1) Holloway, s. 105

stabile arbejdere forsvinder,

At han ikke opfatter disse opløsnings-tendenser som værende tegn på at systemet kunne have fejl er evident.

Vi kunne have fremdraget endnu mange eksempler, men det turde være tilstrækkeligt med det hidtidige. (Se iøvrigt det empiriske afsnit).

Oplosningsårsager.

Dårlig Planlæg-Alfa og Omega til den hurtige opløsning må sø-
ning ges i den særdeles overfladiske planlægning af
realiseringen, Owen lagde for dagen.

Den økonomiske side af sagen var, som vi har set,
meget dårligt behandlet og blev betragtet
som et underordnet aspekt. Dette kan imidlertid
skyldes den genetiske udviklingsgrad af samfundet
på den tid: "Til den umodne udviklingsgrad af
den kapitalistiske produktion, til den umodne
klasseudvikling svarede umodne teorier. Løsning-
en af de sociale opgaver, som endnu lå skjult
i de udviklede økonomiske forhold, skulle ska-
bes ud af hovedet. Samfundet frembød kun mis-
forhold; det var den tænkelige fornufts opgave
at bortskaffe disse. Det drejede sig om at ud-
finde et nyt og mere fuldkomment system for sam-
fundet, og at påtvinge samfundet dette
udefra gennem propaganda, så vidt muligt ved hjælp
af eksemplet fra monstereksperimentet. Disse
nye sociale systemer var på forhånd dømt til at
være utopier; jo mere de blev udarbejdet i en-
keltheder, desto mere måtte de løbe ud i rene
fantasterier." 1)

1) Engels, s. 103

En anden katastrofal fejltagelse var den helt
kritikløse rekruttering Owen foretog, formentlig
ud fra den betragtning, at han i sin ideelle
samfund kunne skabe et ideelt menneske. Resultatet var, som vi har set, at kolonien på ingen måde
kunne bære sig selv økonomisk, og at snyltere
og dagdrivere udgjorde hovedmassen af kolonisterne,
særligt efter udbrudene.

Non-religiøsitet Noget som adskilte New Harmony fra tidligere
utopiske samfund var at det var ikke-religiøsitet,
hvilket førte til et skisma mellem religiøse
og ikke-religiøse grupper, særlig efter "The
declaration of mental indepenence".

Som det ses står disse forhold for de flestes
vedkommende i nær forbindelse med de i afsnittet
"Diskussion ide/praksis...." nævnte afsnit.

Konklusion

Der forekommer os i det hele taget fantastisk, at Owen, der havde et meget materialistisk grundsyn, ikke indså, da det viste sig, at hans ideer ikke (umiddelbart) lod sig praktisere, at det kunne være disse, som netop var "the environment", der førte til det forløb kolonien fik, og at han ikke tog ved lære af dette forløb, og brugte sit grundsyn til at kritisere og ændre sin model.

Dette skyldes, ville han naturligvis have sagt, at planen aldrig blev gennemført i sin fulde konsekvens, han fik aldrig skabt "the environment".

Vi mener at have påvist, at det er umuligt at styre en udvikling, uden samtidig at foretage en historisk analyse af den udvikling der fører op til nuet, og at det er umuligt at realisere en model/ideologi, et system uden at der i dette er indbyggede mekanismer som kontinuerligt "tager ved lære" af realiteten. Owen lod sig ganske vist påvirke af de ting, som

skete under hans forsøg, men han brugte kun disse erfaringer til at efterrationalisere/ modificere kendsgerningerne, ikke modellen, og at dette var den egentlige grund til at det mislykkedes.

Vi skulle hermed have opfyldt vores mål, nemlig at forholdet model/realitet er i et utopisk samfund er en "model for"- relation, og at dette forhold har afgørende betydning for disse samfunds ringe overlevelsessevne.

Litteraturliste.

- Aage, H. Utopiske samfund i U.S.A. i årene 1750 til 1900
Økonomi og politik, nr. 1 1971
- Brinch, J. Vareform og videnskab, København 1971
- Cide, C. Les Colonies Communistes et Cooperatives
Paris 1924
- Holloway, E. Heavens on earth, New York 1966.
- Engels, F. Socialismens udvikling fra utopi til
videnskab, København 1963.
- Panter, R.M. Commitmentmechanism in Utopian Societies
American sociological Review, vol 33 1968.
- KoKoO nr. 1, 1974 (jubileumsnummer)
- Mannheim, K. Ideologi and utopia, London 1966.
- Marcuse, H. Das ende der Utopie, Berlin 1968.
- Marx-Engels Det Kommunistiske manifest. København 1970

- Marx, K. Grundrisse zur Kritik der Politischen
Ökonomie. Frankfurt 1970.
- Marx, K. Kapitalen. København 1970.
- Nordhoff, C. The Communist Societies of The
United States. New York 1966.
- Bestor, E. Backwoods Utopias, Philadelphia 1950